

22.16x32.24	1/5	עמוד 78	הארץ - מוסף הארץ	03/06/2022	81916419-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ב-1934 סייר בארץ ישראל האינטלקטואל הכי בולט בארה"ב שבין מלחמות העולם. מה הוא מצא כאן? איתי מאירסון עמוד 78

20.47x25.7	2/5	עמוד 79	הארץ - מוסף הארץ	03/06/2022	81916422-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

רעבוני למקומות קדושים, אני מודה, הוא מתון בלבד

הוא היה אינדיבידואליסט רדיקלי, שונא אדם מושבע, אנטישמי מדופלם וגזען עם תעודות. ומכל המקומות בעולם, העיתונאי האמריקאי ה"ל מנקן מצא עצמו ב-1934 דווקא בעמק זרעאל, דוהר במכונית בין טבריה לעין חרוד. בחזרה למסע מוזר שלא הותיר שום חותם על ההיסטוריה

איתי מאירסון

הוא היה בשיאו. בעט מושחו וללא שמץ של רחמים, הוא הגחיק עד כדי התעללות את וויליאם ג'נינגס בריאן – נציג התביעה ויקיר הנוצרים מכחישי האמת המדעית. חמישה ימים אחרי תום המשפט, כשבריאן מת משכץ, היו שהאשימו בכך את מנקן – שמצדו גילגל את האחריות לפ"תחו של האשם הקבוע. "אלוהים כיוון על (הסני"גור) קלרנס דארו", אמר, "אבל פיספס, ופגע במקומו בכריאן".

באוקטובר 1934 פורסם בעיתון "הארץ" מאמר קצר של המסאי שמריהו גורליק, המבשר כי "הסופר האמריקאי הידוע והמעניין מאוד, ה"ל מנקן, שהה כאן לפני זמן שהייה קצרה. על בני-קורו בארץ-ישראל לא כתב עדיין, אך בני אדם

שווה את המאמץ. דור שלישי למהגרים גאים מג'רמניה, הוא חי את חייו ומת את מותו באותו הבית, במערב בולטימור. תמיד עם סיגר בפה, תמיד עם שביל באמצע שמשכיב על הרקות שתי בלוריות שחורות משוחות בשמן.

מנקן היה איש העולם הגדול, אך אהב את העולם הזה במרחק הליכה מהבית: כאן הספרייה העירונית שבה למד את כל מה שידע, ופה מער-כת העיתון "בולטימור סאן" שבו כתב את כל מה שלמד. במרחק הליכה נמצא גם מלון רנרט, שעל דלפק הבר שלו צולמה באחד מלילות אפריל 1933 תמונתו המפורסמת, שותה את הבירה החוקית הראשונה שלו אחרי ביטול חוק היובש – במה שיתברר כאחד השלוקים הפוטוגניים של

גשם יורד על עמק זרעאל. בפרדס האשכנז ליות של עין חרוד עומדים כמה חברי קיבוץ חשופי מרפקים ואוספים את הפירות לשקים גדולים, כשרובים תלויים על כתפיהם. מכונית שחורה עוצרת על השביל ההיקפי וממנה יוצא גבר כבן 50, עם שביל באמצע שיער ראשו וסיגר בין שיניו. הוא נשען על המכונית ומביט בהם מרחוק שניות ארוכות. הוא לא מכאן, אין ספק בזה. הפועלים מאמצים לעברו את עיניהם, הוא משיב להם כמחוות ראש ג'נטלמנית. "זה בוודאי ה'זורגליסט'", אומר אחד החברים. "זורגליסט?" מתעניין שני. הראשון מסביר: "הגיע אצלנו ז'ורגליסט בעל שם מאמריקה. אומרים שפִלְמָן מהסוכנות עושה לו סיור בכל העמק עם האוטו מוביל". הזר המסתורי מתיישב ליד הנהג – זה אכן פלמן מהסוכנות – וכמו שהמכונית הופיעה כך היא מסתלקת.

הרבה בעלי שם מהמערב הגיעו לפלסטינה במאות האחרונות, אבל הביקור של חורף 1934 הוא ככל הנראה הבלתי-ראוי לציון מכולם. הוא לא יידון, לא יצוטט, לא יותיר שום חותם על הנפשות הפועלות או על נפשות אחרות – ובאמת, קשה להפריז בחוסר החשיבות שלו. בחשבון כללי, האורח זכר את שמה של עין חרוד רק כי הקפיד לרשום אותו בפנקסו – וגם אז ביקש מפלמן שיאייט לו אותו באנגלית. אנשי עין חרוד, מצדם, לא שמעו את שמו של האיש עד אותו היום, לא ישמעו אותו אחרי אותו היום, ולאמיתו של דבר ספק אם שמעו אותו אף באותו היום עצמו.

האיש הוא הנרי לואיס מנקן. H.L. Mencken, כך חתם את שמו על 20 ומשהו הספרים האלפיים המאמרים הפובליציסטיים שפירסם בחייו. הוא היה אולי האינטלקטואל המשפיע ביותר בארה"ב שבין שתי מלחמות העולם, ואולי הפובליציסט האמריקאי המכריח ביותר במאה ה-20 ("אולי" – לא כדי להשאיר מקום לספק, אלא כדי להשאיר מקום לדיון). הוא היה אינדיבידואליסט רדיקלי, עם תשוקה פילולוגית למילים מסובכות, או פשוט טות, או סתם מילים שכגוי מבדח הוא בדה ממוחו הקודח. הוא היה ידען, מחונן, אסתטיקן וציניקן – כשאינטלקטואלים אחרים יצאו מכליהם כדי לתקן את העולם, הוא הסביר שוב ושוב כמה זה לא

מנקן התפרסם עשור קודם לכן כאשר סיקר בעטו המושחז את "משפט הקופים", נתן לו את שמו והגחיק את נציג התביעה. ב"הארץ" חששו מפני רשימותיו בפלסטינה, והתריעו כי הוא נוהג לכתוב על הבעיה היהודית "אגב פיהוק ובגלימת לילה"

יודעים כבר מראש את טעם כתיבתו על שאלת היהודים בכלל. גורליק התרגו קשות על מאמר שכתב מנקן לאחרונה, אחד מיני רבים, המלעיג את יהודי אמריקה ואירופה "בקלות ראש חשו"דה" כהגדרתו. "מעליבה העובדה כי על הבעיה היהודית, שאלה של פיקוח נפש, הוא כותב אגב פיהוק, בגלימת לילה", התאונן גורליק.

אף כי מאנטישמי שמכבד את עצמו אכן מצו"פה לעבור לחליפה בומן שהוא כותב נגד היהודים, במבחן התוצאה מנקן תמיד עמה. "היהודים הם ככל הנראה הגזע הכי בלתי-נעים המוכר לנו", קבע פעם. "הם נעדרים רבות מתכונות האדם המתורבת: אומץ לב, כבוד, ניקיון כפיים, נינוחות, ביטחון עצמי. יש בהם יהירות ללא גאווה, חושניות ללא טעם, למידה ללא תבונה". ודאי, המילים לא יפות, אך לזכותו של מנקן ייאמר שבדרך כלל הדעות הקדומות שלו

המאה. בשנות ה-20 וה-30, בהן ייסד וערך את ירחון ביקורת התרבות האליטיסטי "The American Mercury", הוא נאלץ לשהות ימים ארוכים בניו יורק – ואין די מילים בגרמנית כדי לתאר את הבחילה שהעיר הזאת ואנשיה עוררו בגרונו. ובכן, מה לאיש הזה ולעמק יזרעאל? עם כל הכבוד, לא זו השאלה ולא זה המ"קום לשאול אותה.

את שמו בציבור עשה מנקן בעיקר בזכות "משפט הקופים" מ-1925, בו מורה מטנסי הוע"מד לדין על שלימד את תורת האבולוציה של דרווין בניגוד לחוק (גם "משפט הקופים" עשה את שמו בזכות מנקן, שכן הוא זה שטבע את הבי"ר קת הקופירייטינג הזאת. כך גם הביטוי "חגורת התנ"ך" – The Bible Belt – שהגה לתיאור ארץ הנצרות הפונדמנטליסטית הדרומית). כשי"סיקר את המשפט לעיתון מתוך אולם הדיונים

21.94x28.37	3/5	עמוד 80	הארץ - מוסף הארץ	03/06/2022	81916420-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

עין חרוד, 1934. מנקן התרשם מהקיבוץ, אך הטיל ספק ותהה "אם זה יחזיק" צילום: זולטן קלוגר / לע"מ

הארץ שמארק טוויין מצא כאן היתה לדבריו משמימה, שוממה, אומללה עד גיחוך ומגוחכת עד אמלול. התמונה, כפי שצוירה בידי גדול סר-פריה של ארה"ב, שימשה היטב את הטיעון הרואה בציונות גורם שהושיע את הארץ מעלי-בותה הממארת. טוויין ומנקן פוגשים בהפרש של 67 שנה שתי פלסטינות שונות: הראשונה היא ארץ של קוסמופוליטיות עותמאנית, שמת-חילה בחוף ונגמרת איפה שהסולטן מחליט, ואילו השנייה היא ארץ הכלואה ברשת של קווים אקראיים ששורטטו על מפות של גנרלים אירופאים, והפכו אותה לזירת מלחמת אזרחים ששיאה תמיד לפניה. ביקוריהם הנפרדים של השניים מזכירים את האדונים לכנברג וקינגסקורט - גיבורי הרומן "אלטנוילנד" של תיאודור הרצל מ-1902 - שביקרו בפלסטינה הרדומה רגע לפני הצאת הפתיל החלוצי, וחזרו כעבור 20 שנה כדי למצוא בה חברת מופת ציונית פורחת ומשגשגת. ואפשר גם כך: כשמארק טוויין ביקר בארץ, תיאודור הרצל היה רק בן שבע; כשמנקן ביקר בארץ שמעון פרס כבר היה בן 11. ועכשיו מנקן על הרציף בנמל חיפה, בגבו לים עם מוודה ביד: "רעבוני למקומות קדושים, אני מודה, הוא מתון בלבד", יכתוב מיד ברשימותיו, כמו מתריס נגד רוח המפרץ שהסתחררה מולו

מולדתו ארה"ב. עשוריים אחר-כך אדולף היטלר הקשה עליו מעט את החיים. זאת אומרת, הוא תמך בלב שלם בסנטימנט הלאומני הוועם של הפיהרה, אבל למען השם - הסגנון; איך שהוא מניף ידיים, איך שהוא צועק, איך שהוא מאגרף את פרצופו מעל כל דוכן נואמים - נשמע ונראה פחות כמו גרמני ויותר כמו חוואי מאוקלהומה שמנסה להסביר לקוף למה דרווין טעה. והנה, בחורף 1934, במהלך הפלגה אינסופית לאורך חופי הים התיכון, מנקן, עם סיגר בפה ושכיל באמצע על הראש, מדלג מכבש הספינה אל הרציף של נמל חיפה. בכך הוא מהווה חוליה בשרשרת לא ארוכה במיוחד של אנשי עט אמריקאים שערכו מסע לארץ הקודש - בהם בין היתר הסאטיריקן ההרפתקן ג'ון רוס בראון ששוטט באזורנו ב-1851, והסופר הרמן מלוויל ("מוכי דיק") שחנה כאן ב-1857. אפילו הנשיא טדי רוזוולט ביקר בארצנו כנער מתבגר בטיוול עם משפחתו ב-1873. ראש לבעלי המסעות, גם אם לא ראשון שבהם, הוא מארק טוויין. ב-1867 הוא התלווה לטיול מאורגן של קבוצת נוצרים אמריקאים אדוקים בחופי הים התיכון, כשהבי-קור בארץ הקודש הוא הדוכבן שעל הקצפת והמשיח שעל הצלב. רשימותיו מהמסע נאספו לספר המסע המצליח "התמימים בחוף-לארץ".

עמדו בסתירה לקריאה הפוליטית שלו. באשר ליהודים הוא היה אנטישמי מדופלם - אבל קרא לפתוח את שערי אמריקה לפליטים יהודים מגרמניה; באשר לשחורים הוא היה גועז עם תעודות - אבל דרש את הפסקת משטר ההפרדה הגועית; באשר לנשים הוא היה מיוגין עם קב-לות - והפעם אין נחמה להיתלות בה. הוא פשוט היה מיוגין עם קבלות. מנקן אמנם האיר את הצדדים האפלים של מעמד הביניים הלבן האנגלו-סקסי של ימיו, אך לא היתה אוכלוסייה שהוא הצליף בה חזק וכואב יותר מאשר אותו מעמד ביניים עצמו. Boobus Americanos, הוא קרא להם, בהתנשאות של וואלוג המבקר בג'ונגל. אמריקה הגעילה אותו; הוא נגעל ממנה גועל נפעם, משולהב. "לאמרי-קאים יש תשוקה לכיעור", אמר. "תצעד בבולטימור, ולפתע תשים את לכך לכך שהלכת רחובות שלמים כלי שראית ולו דבר אחד שאינו דוחה". הבעיה הגדולה ביותר של האמריקאים, טען, היא שהם לא גרמנים. הם בורים, מבוהלים, המרניים, אינם רוצים או מסוגלים להביץ איך להגיש נקניקיית חזיר, איך להקשיב לבטהובן, איך לקרוא את ניטשה - קל וחומר איך להגות את שמו כבני תרבות. במלחמת העולם הראשונה מנקן ייחל בפה מלא לניצחונה של מכורתו גרמניה על

20.21x27.21	4/5	81	עמוד	הארץ - מוסף הארץ	03/06/2022	81916421-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

את סיורו ערך מנקן עם נציג הסוכנות. "הנציג אמר לי שכמעט כל מה ששווה לראות בפלסטטינה נמצא צפונית לירושלים, ואת הכל הספקנו ביום אחד", כתב מנקן. את היישובים הערביים הוא השווה ל"חלקים הכי גרועים באריוזנה", ומהציונים הוא הופתע לטובה: "מצאתי אנשים מאוד יזמים ונאורים, הכי רחוק מחוואים אמריקאים שאפשר לדמיין"

וגווגים בין שני עברי הירדן. עוד לפני שעצרו לארוחת צהריים במסעדה כשרה בטבריה, התמונה שראה מנקן היתה בשני צבעים בלבד: העיבוד והנחשלות הדתית של הפלאחים הערבים, מול החיוניות והחדשנות החילונית של האיכרים הציונים. ובמילים נאמנות יותר לעולמו ההגותי: הערבים מייצגים את מה שרע באמריקה, והציונים מייצגים את מה שטוב בגרמניה. החוות של הערבים נראות "כמו החלקים הכי גרועים באריוזנה... מעולם, גם לא בצפון מערב ארקנסו או בעמקים של טנסי לא ראיתי חוות כל כך אני-מיות ועלובות"; הערבים פשוט "בלתי-כשירים לעבודת אדמה – כמו רבים מהכפריים חדלי-האיש של פלורידה". ומנגד, התרשמותו מה-ציונים: "מצאתי אנשים מאוד יזמים ומאוד נאורים – הכי רחוק מחוואים אמריקאים שאפ-שר לדמיין". איך לא יחשוב כך, כשאחדים מהם משוחחים איתו בגרמנית מושלמת? ההתיישבות הציונית היא אפוא סימן החיים היחיד בחגורת הקוראן המפגרת, בחוף הכי מזרחי של ארה"ב.

עין חרוד הרשימה אותו במיוחד. פלמן לקח אותו לסיור רגלי בין האקליפטוסים – אל בתי המגורים, חדר אוכל, לול התרנגולות, הרפת, הכרמים, המטעים, טחנת הקמח, סדנת החרושת. הוא הציץ בזהירות לתוך מעון התינוקות וראה אותם נרדמים תחת השגחתה של האחות התורנית. הכי וורת האנושית הזאת, שבה תשוקה אידיאולוגית ורציונליות מדעית יצוקות זו בזו, הכתה את מנקן בענווה בלתי-אופיינית. בנסיעה על השביל ההיקפי של פרדס האשכוליות, כשהוא יצא מהמכונית בגשם לדקה קצרה, את עיניו לכדו לא רק הפועלים חשופי המרפקים שעבדו שם – הרובים הת-לויים על כתפיהם היפנטו אותו – אלא דבר נוסף: השתרשותה האסתטית של החברה הזאת בנוף; הנקודה הקיימת-לא-קיימת, הרחק מאחורי גבם, שבה האדמה המעובדת והאופק נפגשים ב"שורות ירוקות המתוחות בעיקול מרהיב סביב ההר שת-חם את העמק מדרום".

"האם זה יחזיק מעמד? ככל הנראה לא". כך, כמשפט אחד, שנכתב מן הסתם אגב פיהוק ובגלי-מת לילה, מנקן שב להיות מנקן. "זה" – כלומר עין חרוד – לא יחזיק מעמד, משום שהקינוח "חי על מכת האנרגיה הראשונית שהקימה אותו 13 שנים קודם לכן – ומרגע שילדי הגן יגדלו ויתח-תנו בחוץ, יתגלעו סכסוכים על חלוקת רכוש". אבל יש "זה" נוסף, חשוב אף יותר; הסיכויים שה-פרויקט הציוני יחזיק מעמד, טוען מנקן, הם חמיי-שים אחוה. "מצד אחד הארץ מפגינה סימני התפתחות בריאה, אך מצד שני ישנם הערבים – ומעבר לירדן מצוי מאגר עצום שלהם. אם קטסט-רופה עולמית כלשהי תסלק מאן את השוטרים הבריטים – היהודים המדושים בחוותיהם ייאל-צו להילחם נואשות על קניינם ועל חייהם". ליד

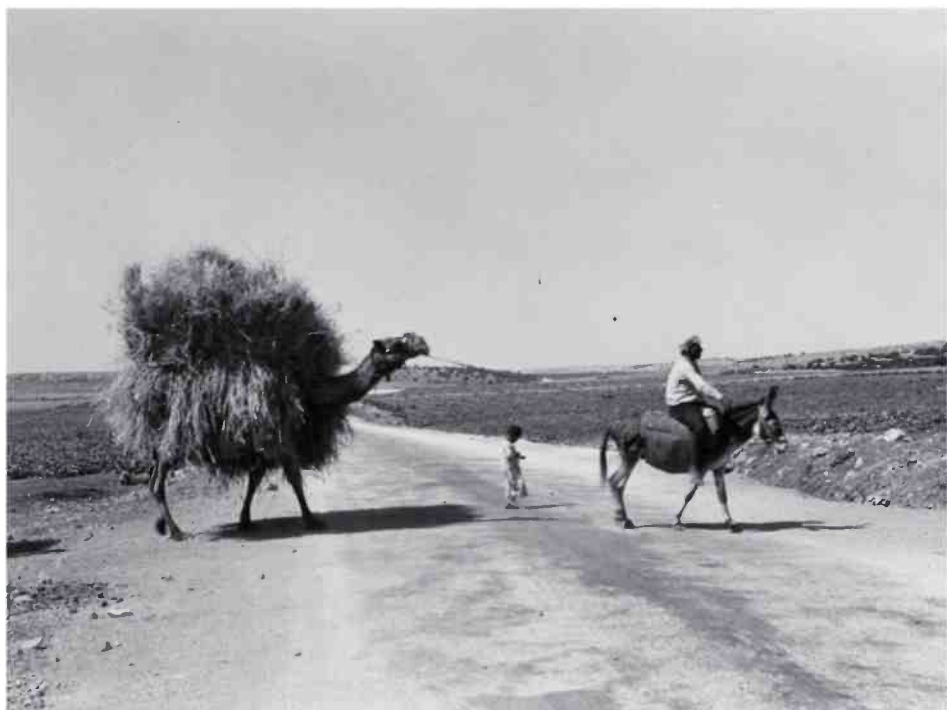
ותיכנן את חזרתו לחיפה, עצר ערב אחד בדלפק המידע של הסוכנות בירושלים כדי לקחת את אחד הברושרים המחולקים לתיירים. אגב כך, האיש בדלפק ביקש ממנו לחתום בספר האורח-חיים של הסוכנות. מנקן נעתר באדיבות והמשיך בדרכו. כשאנשי הדלפק הציצו בדף, שמו של האובייקט נראה לאחד מהם מוכר. הוא דיווח למעלה וקיבל הוראה להפעיל את התרגולת-המ-בצעית השמורה לאירועים שכאלה. שעה קלה לאחר מכן, כשמנקן יצעד לתוך הלובי של מלון המלך דוד שבו התאכסן, שני אנשי סוכנות יאר-בו לו בכניסה בין העציצים. אחד מהם הוא פלמן. מיהו השני לא נדע לעולם.

פלמן ניגש ישר לעניין, והציע לאורח טרמפ מודרך לחיפה ברכב של הסוכנות היהודית, שייקח אותו דרך המושבות והקיבוצים של עמק יזרעאל. למנקן לא היתה שום סיבה טובה לסרב. למחרת בבוקר פלמן אסף אותו מהמלון במכר-נית. "כמעט כל מה ששווה לראות בפלסטטינה נמצא צפונית לירושלים, אמר לי פלמן – ואת הכל הספקנו ביום אחד", יכתוב אחר כך. "היום יפה, הכבישים טובים, המכונית מהירה. עד רדת החשכה הושלם אחד הטיוולים הקסומים ביותר שהיו לי בחיים האלה". השאלה האם הוא הגויים או סתם שיקר לא תוכל להגיע כאן להכרעה. מנקן ופלמן, תלמה ולואיו של כביש הבקעה, דהרו צפונה על השבר הסורי-אפריקאי תוך

ואיימה לחטוף את הסיגר מפיו. ובכל זאת, מה יעשה? יעשה מה שעושה כל ארחי פרחי שיש לו כמה ימים לתת בפלסטטינה: יעלה על רכבת לירושלים. הנה כי כן, שם עברה עליו שהות המזורה בארץ – בין שיטוט בעיר העתיקה לטיול-יום באתרי החובה הדתיים סביב הרי יהודה. פעם אחת, בכותל המערבי, עצר לשיחת רעים עם שר-טר בריטי ששוטט בין המתפללים, ושמע ממנו על תגרות האגרופים היומיומיות בין יהודים עירא-קים ליהודים סלוניקאים, במאבקהם על עמדות התייפחות מול הקיר. כשמנקן התעניין על מה ול-מה בוכים היהודים האלה מול "כותל הדמעות" מלכתחילה, השוטר השיב: "איני יודע. שמעתי שניים או שלושה סיפורים שונים, אבל אתה לא יכול להאמין לשום דבר שאתה שומע בירושלים. המקום הזה מלא בשקרנים". את רשמיו וזיכרונו-תיו מביקורו בארץ, מעין אלה, פירסם מנקן, כמו מארק טוויין לפניו, בטורים בעיתון הכית שלו, ולאחר מעשה קיבץ אותם לספר בשם "ארץ יש-ראל". יהיה זה הספר הכי נחבא אל המדפים שפי-רסם מעולם – רק הביוגרפים שלו יידעו להזכיר שהוא אי-פעם יצא לאור.

למרבה המבוכה, ירושלים שמנקן מוצא אינה שונה מאוד מזו שמצא מארק טוויין. למעשה, ב-1934 ירושלים היא המקום האחרון להגיע אליו כדי לחוות בהישגי הציונות. תל אביב היא אפשרות יותר סבירה, ועדיין, כדי לראות יהודים בורגנים קוראים עיתון כפה, מנקן היה יכול להציץ לרחוב מחלון ביתו בבולטימור. כך או כך, בשנות ה-30, כדי לראות את הציונות בעיניים אתה נוסע לעמק יזרעאל, ויש איש אחד שיועד זאת טוב מכולם: פלמן מהסוכנות – אותו יהודי חרוץ, שיתכן כי מעולם לא קיבל מהוריו שם פרטי, אך גם זה לא מנע ממנו לעשות מעל ומעבר למען תקומת ישראל בארצו.

פעולת הסוכנות ללכידתו של מנקן שילבה עבודת מודיעין עם חתירה למגע בדרג המבצעי. זה התחיל כשמנקן, שכבר מיצה את עיר הקודש

"מצד אחד הארץ מפגינה סימני התפתחות", כתב מנקן, "אך מצד שני ישנם הערבים" צילום: וולטר קולור / ליימ

7.04x26.98	5/5	עמוד 82	הארץ - מוסף הארץ	03/06/2022	81916418-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

תל מגידו חלפו על פניו טרקטורים מתוצרת פורד שחרשו את השדות, רכובים בידי חקלאים יהודים. "שמתי לב שהעפר שהותו מהלהבים היה אדום אף יותר מהגבעות של ג'ורג'יה. לאמיתו של דבר, תחת השמש המאוחרת של אחר הצהריים, הדבר נדמה כצבעו המדויק של דם".

14 שנים ארוכות אחרי אותו היום, חזון האד-מה המדממת התממש כמלוא פורענותו לאחר שהמנהיגים הערבים מבית ומחוץ פתחו במערכה צבאית לטיהור פלסטינה מיהודים. למנן, שזה מקרוב חטף שבץ שבזו לו את כושר הקריאה והכתיבה, כבר לא היה מה לעשות עם החדשות האלה. עד למותו ב-1956, הדברים היחידים שעשה בצלילות מלאה הם להאזין למוזיקה קלאסית בפטיפון ולסרק את השערות המתקששות משביל האמצע – מי שמאלה, מי ימינה. סביר כי לא נמצא מי שיספר לו, שבניגוד לתחזיתו, לא רק שעיין חרוד שרדה, אלא שעכשיו יש ממנה שתיים.

אי אפשר (ודאי שאפשר) שלא להזכיר את "הדרך לעין חרוד" – הנובלה הדיסטופית של עמוס קינן מ-1984. "ואני הרי חשבת שעיין חרוד היא הדבר שיישאר וכל השאר יחלוף מן העולם", כתב. יש טעם להעמיד את הדברים בני חס לקביעתו של מנן יובל שנים קודם לכן – "האם זה יחזיק מעמד? ככל הנראה לא". אבל יש גם טעם לשאול: האם שתי האמירות האלה הפורכות או זהות? האם זה כלל משנה?

לשאלה מה למנן ולעמק יזרעאל יש רק תשובה נכונה אחת: כלום. הוא הסתגל אליה והסתגל ממנה במקריות כמעט מטרידה – העמק הוא רק תפאורה לטרמפ מירושלים לחיפה שקיבל על חשבון הסוכנות. הוא לא הפך בו לציוני, לפחות אנטישמי, לפחות ציני או לאחד "התמימים בחוץ-לארץ" שמארק טוויין כתב עליהם ב-1867; הביקור בעמק הוא אמצעי ספרותי שנועד להזכיר לקוראיו האמריקאים פעם נוספת, פעם אכזרית נוספת, כמה מעט הם שווים ביחס למקומות אחרים בעולם. כאן גם טמונה התשובה לשאלה הבלתי-נמנעת: האם יש דבר פרובינציאלי יותר מאשר לספר בעיתון "הארץ" על אינטלקטואל אמריקאי אך ורק בהקשר של ביקורו בפלסטינה? ובכן, יש. להיות אינטלקטואל אמריקאי שמגיע לפלסטינה וכל מה שהוא רואה בה מזכיר לו את אריונה וארקנסו.

את יציאתו של מנן מהעמק לכיוון חיפה ילוו הצלילים שהולחנו על הפסנתר של דניאל סמבורסקי בדירתו בתל אביב בעת הביקור הזה ממש – אולי שבוע לפני, אולי שבועיים אחרי. הפזמון נכתב ברוח ארץ-ישראלית עבור חלוצי העלייה השלישית – אבל מי שצופה מרחוק בכרכרה הממונעת של מנן ופלמן הולכת ונעלמת לתוך ענני האבק של מגידו, יודע שמה ששומעות אוזניו הוא שיר כותרות סיום של מערבון הוליוודי:

"באה מנוחה ליגע ומרגוע לעמל/ לילה חיוור משתרע על שדות עמק יזרעאל/ טל מלמטה ול-בנה מעל, מבית אלפא עד נהלל// ים הדגן מתנרע, שיר העדר מצלצל/ וזהי ארצי ושדותיה, זהו עמק יזרעאל/ תבורך ארצי ותהולל, מבית אלפא עד נהלל// אופל בהר הגלכוע, סוס דוהר מצל אל צל/ קול זעקה עף גבוה משדות עמק יזרעאל/ מי ירה ומי זה שם נפל בין בית אלפא ונהלל?// מה, מה לילה מליל? דממה ביזרעאל/ נומה עמק, ארץ תפארת, אנו לך משמרת". ■